

УДК 37.012:001

Кузьменко Ольга Миколаївна

молодший науковий співробітник НДІ освітології
Київський університет імені Бориса Грінченка, м. Київ
o.kuzmenko@kubg.edu.ua

СУЧАСНІ ПЕДАГОГІЧНІ КОНЦЕПЦІЇ НАВЧАННЯ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ

Анотація. Проаналізовано інтегрований підхід до педагогічних досліджень в англomовному науковому середовищі; охарактеризовано сучасні педагогічні концепції продуктивної та достовірної педагогіки, дослідницько-орієнтованої педагогіки та педагогіки мультиграмотності.

Ключові слова: продуктивна педагогіка; достовірна педагогіка; дослідницько-орієнтована педагогічна концепція; педагогіка мультиграмотності.

Актуальність дослідження. В англomовному науковому середовищі інтерес до педагогіки як науки почав зростати з кін. ХХ ст. завдяки працям бразильського мислителя П. Фрейре, англійського вченого Б. Бернстайна та американського педагога Дж. Брунера. Під їх впливом було усвідомлено необхідність розширити межі педагогіки, дослідження з якої у Великобританії та США зосереджувалися, в основному, лише на питаннях дидактики. Новий інтегрований підхід, який був обґрунтований прогресивними педагогами, став передбачати:

- врахування найрізноманітніших зв'язків між суб'єктами навчально-виховного процесу (вчителями, учнями, батьками, роботодавцями, соціальними службами, національними та міжнаціональними організаціями тощо);

- розробку нового змісту, нових форм та методів задля реалізації навчально-виховного процесу в умовах глобального полікультурного освітнього середовища;

- формування стратегії створення у школі спільноти, яка здатна до навчання та самонавчання і яка активно продукує знання;

- вивчення особливостей шкільного освітнього простору, у тому числі, перспективи створення навчального он-лайн середовища;

- дослідження взаємозв'язків між освітньою сферою та тими сферами, які мають на неї безпосередній вплив (економіка, політика, культура) тощо.

Даний підхід передбачає відхід від лінійної моделі організації навчального процесу і стандартизованих рекомендацій до дій на користь різних варіантів досягнення бажаних педагогічних результатів.

Мета даної статті проаналізувати сучасні педагогічні концепції, які найбільшою мірою відповідають новому інтегрованому підходу в педагогіці.

Аналіз сучасної педагогічної літератури дозволив виокремити найбільш прогресивні концепції, а саме: продуктивної педагогіки (productive pedagogy), достовірної педагогіки (authentic pedagogy), дослідницько-орієнтованої педагогічної моделі (inquiry based pedagogy model) та моделі педагогіки мультиграмотності (multiliteracies pedagogical model).

Достовірна педагогіка (authentic pedagogy). На основі праць Ф. Ньюменна (F. Newmann) Х. М. Маркс (H. M. Marks) і А. Гаморана (A. Gamoran) була розроблена концепція достовірної / справжньої / автентичної педагогіки. Дослідники прийшли до висновку, що прийшов час змінити модель навчання, за якою учні лише вбирають і відтворюють інформацію, не осягаючи її сутності і мало застосовуючи її у повсякденному житті. Вони обґрунтували ідею нової педагогічної моделі, мета якої – забезпечити високий рівень включення учнів та їх взаємодію під час навчального процесу. Учні при такому підході розглядаються як активні суб'єкти, здатні вирішувати комплексні проблеми і продукувати знання, що базуються на реальному досвіді [11].

Дану модель відтак вирізняє:

- *орієнтація на конструювання знань* під час навчальних занять (за рахунок синтезу, узагальнення, пояснення гіпотез, формулювання висновків тощо);

- *здійснення дисциплінарних досліджень* (вивчення і дискусійне обговорення основних ідей, концепцій та досліджень задля формування глибоких знань з навчального предмету);

- *осягнення значення поза школою* (застосування отриманих у школі знань на власному досвіді) [9].

Табл. 1

Взаємозв'язок стандартів і основних ознак достовірної педагогіки

Достовірні досягнення	Достовірні завдання для оцінювання, спрямовані на:	Достовірне навчання	Достовірні показники виконання учнями завдань
Конструювання знань	організацію інформації	Розвиток навичок мислення	Здатність до аналізу
	розгляд альтернатив		
Дисциплінарне дослідження	зміст дослідження	Глибоке розуміння	Володіння дисциплінарними поняттями
	процес дослідження		
	письмову комунікацію	Предметна розмова	Детально розроблена письмова комунікація
Значення поза школою	проблеми	Зв'язок зі світом, що поза школою	
	спілкування з аудиторією		

Продуктивна педагогіка (productive pedagogy). Прихильники даної концепції розробили теоретичну базу, яка дозволяє вчителям критично осмислити свою роботу [1]. Вона включає 20 елементів, які згруповані згідно з чотирма вимірами шкільної практики, а саме: із інтелектуальною якістю, сприятливим шкільним середовищем, врахуванням відмінностей та зв'язністю з різними контекстами. У таблиці нижче наведено порівняння даних вимірів у традиційній і продуктивній педагогіці.

Табл. 2

ТРАДИЦІЙНА ПЕДАГОГІКА	ПРОДУКТИВНА ПЕДАГОГІКА
1. ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ЯКІСТЬ:	
а) навички мислення високого рівня	
<ul style="list-style-type: none"> Учні майже весь час виконують прості завдання на відтворення знань 	<ul style="list-style-type: none"> Майже всі учні майже весь час виконують завдання на формування і розвиток навичок мислення високого рівня
б) глибокі знання	
<ul style="list-style-type: none"> Змістове наповнення уроку є дуже бідним; теми мало пов'язуються з важливими ідеями та концепціями 	<ul style="list-style-type: none"> Змістове наповнення уроку є глибоким за рахунок того, що обговорюються сучасні наукові концепції
в) глибоке розуміння	
<ul style="list-style-type: none"> Від учнів, в основному, вимагають розуміння інформації на базовому 	<ul style="list-style-type: none"> Учні вчать обґрунтовувати важливість теми, демонструвати розуміння її

рівні, що дозволяє їм лише некритично запам'ятовувати її та відтворювати	проблемності, формувати власні висновки тощо
г) предметна розмова	
<ul style="list-style-type: none"> Практично немає ознак предметної розмови. Урок складається із монологу вчителя за наперед визначеною, неваріативною структурою 	<ul style="list-style-type: none"> Предметна розмова відбувається практично впродовж усього уроку між вчителем і учнями
д) знання як проблема	
<ul style="list-style-type: none"> Теми подаються без врахування проблемного підходу 	<ul style="list-style-type: none"> Застосування проблемного підходу до всіх тем
е) метамова	
<ul style="list-style-type: none"> Низький рівень метамови 	<ul style="list-style-type: none"> Високий рівень метамови. Вчитель використовує різні метафори
2. СПРИЯТЛИВЕ ШКІЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ:	
а) орієнтація на учня	
<ul style="list-style-type: none"> Орієнтація на учня відсутня. Суб'єктно-об'єктний підхід 	<ul style="list-style-type: none"> Суб'єктно-суб'єктний підхід
б) соціальна підтримка	
<ul style="list-style-type: none"> Часті випадки відсутності соціальної підтримки: дії / коментарі вчителя принижують, ображають учнів, що негативно відображається на атмосфері в класі 	<ul style="list-style-type: none"> Сильна соціальна підтримка, завдяки якій атмосфера у класі відрізняється взаємною повагою, високими вимогами один до одного, спільними зусиллями, продуктивною роботою
в) включення у навчання	
<ul style="list-style-type: none"> Епізодичне включення у навчальний процес. Низька активність більшості учнів, їх байдужість 	<ul style="list-style-type: none"> Майже всі учні майже весь час активно включені у навчальний процес
г) визначеність критеріїв якості навчання	
<ul style="list-style-type: none"> Вчитель не дає жодних пояснень щодо запланованих результатів навчання та критеріїв якості навчальної діяльності 	<ul style="list-style-type: none"> Критерії якості та вимоги до результатів діяльності чітко і детально прописані і є відомими всім учням
д) саморегуляція всіх учасників навчально-виховного процесу	
<ul style="list-style-type: none"> Учитель значну частину свого часу на уроці використовує не на навчання, а на команди, накази, заборони і покарання з метою урегулювати поведінку учнів 	<ul style="list-style-type: none"> Вчитель веде урок, не переключаючись на контроль над поведінкою учнів. Високий рівень самодисципліни учнів
3. ВРАХУВАННЯ ВІДМІННОСТЕЙ:	
а) знання різних культур	
<ul style="list-style-type: none"> Відсутнє розуміння і визнання цінності інших культур 	<ul style="list-style-type: none"> Відсутнє домінування однієї культури, визнається цінність і значення різних

	культур
б) включеність усіх учасників у навчальний процес із врахуванням усіх відмінностей між ними	
<ul style="list-style-type: none"> Відсутність завдань, які були б спрямовані на усвідомлення учнями різноманітних потреб представників інших культур 	<ul style="list-style-type: none"> Завдання спрямовані на усвідомлення учнями різноманітних потреб представників інших культур, які є у їх класі, школі, країні
в) наратив	
<ul style="list-style-type: none"> Наратив не використовується 	<ul style="list-style-type: none"> Майже весь урок інформація подається у формі наративу* (<i>*історично і культурно обґрунтованій інтерпретації деякого аспекту світу з різних позицій</i>)
г) групова ідентичність	
<ul style="list-style-type: none"> Відсутня єдність класного колективу, відсутнє усвідомлення позитивного ефекту від відмінностей, відсутнє формування групової ідентичності. Всі учні розглядаються як індивідуальності 	<ul style="list-style-type: none"> У класі сформоване позитивне усвідомлення групової ідентичності і повага до відмінностей
д) активна громадянська позиція	
<ul style="list-style-type: none"> Громадянські права і обов'язки не обговорюються у класі 	<ul style="list-style-type: none"> Активна громадянська позиція проявляється у взаємовідносинах між учнями та між учнем і вчителем
4. ЗВ'ЯЗНІСТЬ:	
а) інтеграція знань	
<ul style="list-style-type: none"> Знання подаються виключно в одному дисциплінарному контексті 	<ul style="list-style-type: none"> Дисциплінарні контексти переплітаються
б) фонові знання	
<ul style="list-style-type: none"> Під час уроку фонові знання* не використовуються. (<i>*культурологічні знання та знання з інших предметів</i>) 	<ul style="list-style-type: none"> Фонові знання тісно переплітаються із матеріалом, що подається на уроці
в) пов'язаність зі світом	
<ul style="list-style-type: none"> Тема уроку та завдання не мають явних зв'язків ні з чим, крім себе самих 	<ul style="list-style-type: none"> Учні працюють над темою, проблемою або дослідженням, які тісно пов'язані з їх власною життєвою практикою та актуальним суспільними реаліями
г) проблемно-орієнтована програма	
<ul style="list-style-type: none"> Під час уроку не розглядається жодна проблема 	<ul style="list-style-type: none"> Велика проблема може досліджуватися учнями впродовж серії уроків

Дослідницько-орієнтована педагогічна модель (inquiry based pedagogy model). Прихильники даної моделі орієнтуються на сучасні дослідження, які доводять, що мозок має природну здатність до інтеграції знань, і це має бути

використано у навчальному процесі (brain-based learning). Задля цього необхідним стає активне включення учнів у процес конструювання знань (K. Murdoch) [10] і переорієнтація навчально-виховного процесу на дослідження проблем, а не заучування тем. Ці проблеми мають бути пов'язані з наукою, здоров'ям, суспільством та екологією – тими основними сферами, що складають «світ навколо нас». Їх пізнання має відбуватися за рахунок інтегрованого вивчення мови, математики, мистецтва, драматургії, танців, музики, технологій тощо.

В основі даної моделі парадигма, орієнтована на учня (student-centered) та процес (process-oriented). Прикладами реалізації даної моделі на практиці сьогодні можна вважати:

- педагогічний рух «Мова як єдність» (Whole language), розвиток якій дав американський вчений К. Гудман. В його основі лежить ідея необхідності вивчати мову в цілому, а не за її окремими аспектами. Прихильники педагогічного руху «Мова як єдність» наголошують на необхідності діалогу, партнерства, гуманного ставлення до учнів та суб'єкт-суб'єктного підходу. На їх думку, сьогодні змінюється функція вчителя, який стає організатором й ініціатором самостійної пізнавальної активності учнів; наставником, що завжди готовий прийти на допомогу; інтерпретатором, а не транслятором інформації; компетентним консультантом. Сьогодні в Канаді та США існує міжнародний рух вчителів, які розвивають означені ідеї [2];

- інновацію «договірні програми» (negotiated curriculum), в основі якої інновації лежить ідея неогоціації (англ. negotiation), що означає діалог між двома і більше людьми чи сторонами, метою якого є досягнення розуміння, усунення розбіжностей або отримання вигоди; вироблення образу дій, укладання договору щодо співвідношення особистісної та колективної вигоди з ціллю задоволення різних зацікавлених сторін [3]. Поняття неогоціації вперше було введено у теорію навчання у 80-х рр. ХХ ст. М. Бріном і К. Кендліном [5]. Дослідники відстоювали ідею, що вчителі і учні повинні мати можливість здійснювати процесуально-орієнтовані неогоціації. К. Кендлін стверджував, що будь-який навчальний план виявляється зайвим, як тільки учні і вчителі починають працювати, і єдиним правильним планом

є ретроспективний звіт про зроблену роботу [6]. Процесуально-орієнтована неогоціана в навчанні передбачає відкрите і спільне прийняття рішень (вчителем, учнями та їх батьками), завдяки чому суперечливі інтерпретації стають зрозумілими, виявляються труднощі та досягнення, знаходяться альтернативні методи роботи та досягається максимальна ефективність навчально-виховного процесу. Виокремлюють такі етапи неогоціанації: 1) спільне обговорення (*ціль* – з якою метою вивчаємо; *зміст* – що вивчаємо; *способи роботи* – які методи, прийоми і форми роботи використовуємо; *оцінка* – які є критеріїв якості навчання та методи їх оцінювання; 2) дії, які здійснюються відповідно до прийнятих спільних рішень на попередньому етапі; 3) оцінка (результатів навчання, процесу як такого). Колективне створення навчальних програм завдяки неогоціанації дає можливість кожному учаснику навчально-виховного процесу відчувати себе важливою частиною спільноти; забезпечує розвиток здібностей учнів та покращує педагогічні стратегії вчителя; активізує соціальні та культурні ресурси групи тощо;

- «Філософія для дітей» – педагогічний рух, метою якого є формування навичок розумного мислення (головним теоретиком вважається М. Ліпман, розробниками – Е. Шарп, Ф. Асканян, Г. Метьюс, Р. Рід, М. Прічард та ін.). Прихильники цього руху стверджують, що у ситуації, коли відбувається постійний приріст знань, найкраще, що може дати вчитель учню – це навчити його правильно мислити. Цей процес має бути цілісним і відбуватися на матеріалі всіх шкільних предметів. Практика такого навчання може бути здійснена тільки на базі філософії [1]. Ці ідеї зумовили появу курсу «Філософія для дітей», який отримав найвищі оцінки комісії з освіти ЮНЕСКО, ООН, Європарламенту, міністрів з освіти США та інших країн. Курс перекладено на 20 мов і викладається у 45 країнах на всіх континентах. Мета курсу «Філософія для дітей» – не тільки розвинути здатність до сухого аналізу, але і у співтоваристві дослідників (*community of inquiry*) за допомогою «сократичного діалогу» виховувати схильність до критичного мислення. Програма розрахована на весь період навчання в школі, в її основі – проблемно-діяльнісний підхід, замість традиційних підручників і хрестоматій – філософські художні повісті, сюжети яких

вибудовуються на основі близьких для учнів сімейно-шкільних подій, а закладені у них проблемні ситуації – є стимулом для запалу філософської розмови [4].

Модель педагогіки мультиграмотності (Multiliteracies Pedagogical Model).

Термін «мультиграмотність» був запропонований вченими із Лондона [7] у кін. ХХ ст. На їх думку, завдяки новим інформаційно-комунікаційним технологіям і поширенню англійської мови як глобальної сьогодні значно розширилися можливості спілкування, що зумовлює необхідність переосмислити вимоги до базового рівня освіченості особистості. Так, традиційна педагогіка була спрямована на те, щоб сформувати грамотність, яка складалася з уміння читати і писати літературною державною мовою на сторінках зошита – це була формалізована, монокультурна педагогіка. У сучасному світі грамотність означає, у тому числі, уміння спілкуватися з представниками інших культур та використовувати мультимедійні ресурси (комбінувати текст і звук, робити із зображень фільми, заповнювати сайти тощо).

Педагогіка мультиграмотності (Kalantzis & Cope [8]) базується на такому розумінні грамотності:

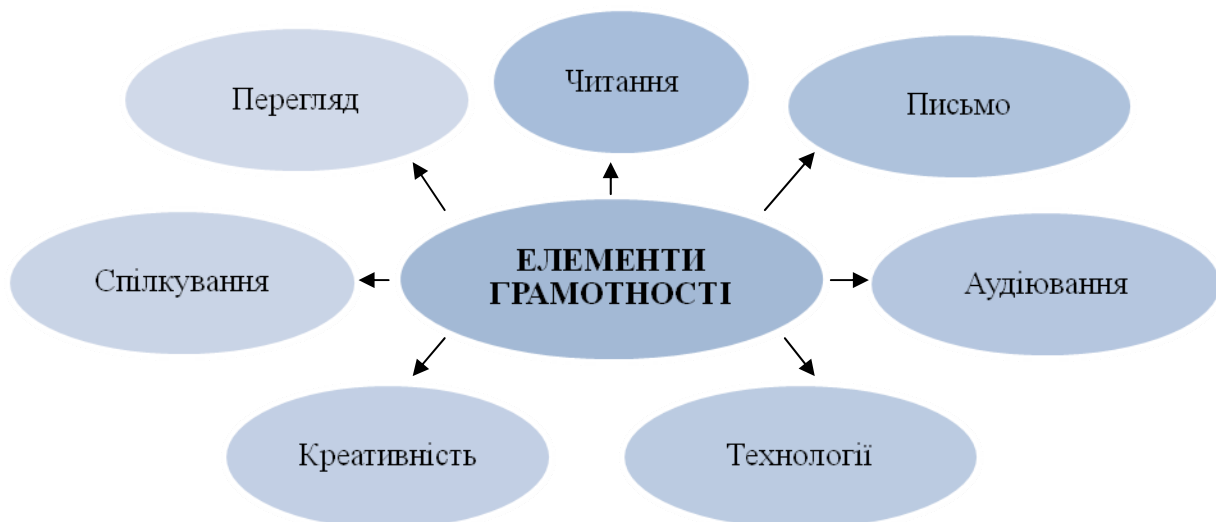


Рис. 2

Такий підхід став підставою для зміни навчальних програм.

Табл. 3

Спрямованість на мультиграмотність у програмі		Діяльність
Ситуативна практика	Зв'язок між навчанням та життям учнів поза школою, їх інтересами, захопленнями, досвідом	Отримання досвіду
Зрозумілі інструкції	Наведення прикладів та наявність шаблонів	Концептуалізація. Аналіз
Критичний підхід	Контекстуальне навчання. Відповіді на питання: Що вивчати? Навіщо? Для чого / кого?	
Трансформуюча практика	Використання набутих знань у новому контексті; спілкування; досягнення значення для світу	Застосування на практиці

Висновки. Аналіз сучасних педагогічних концепцій засвідчив, що в їх основі лежить проблемно-діяльнісний підхід, який передбачає:

- орієнтацію на учня, врахування його прав та різноманітних потреб;
- формування навичок та умінь мисленнєвої діяльності;
- формування мультиграмотності та комунікативної компетентності задля активної реалізації у полікультурному середовищі;
- набуття учнями досвіду здійснювати дослідницьку діяльність при вивченні актуальних суспільних проблем;
- активне включення всіх суб'єктів навчально-виховного у процес неогоціації;
- активізацію взаємозв'язків між школою та зовнішнім середовищем тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Липман М. Філософія в учебном плане [Електронний ресурс] / М. Липман : пер. с англ. Е. А. Кондратьева. – Режим доступу: <http://www.p4c.ru/487>. - Назва з екрану
2. Мазур Т. А. Современная технология обучения английскому языку «язык как целое» («whole language») как целостный подход к формированию и развитию гармоничной личности [Електронний ресурс] / Т. А. Мазур // Международная практическая конференция «Личность – Слово – Социум». – Минск : Институт предпринимательской деятельности, 2006. – Режим доступу: <http://pws-conf.ru/nauchnaya/lss-2006/373-psihologiya-literatury/8206-sovremennaya-tehnologiya-obucheniya-angliyskomu-yazyku-lyazyk-kak-celoer-lwhole-languager--kak-celostnyu-podhod-k-formirovaniyu-i-razvitiyu-garmonichnoy-lichnosti.html>. – Назва з екрану.

3. Привалова Ю. В. Негоциация как образовательная инновация [Электронный ресурс] / Ю. В. Привалова // Язык и культура. – 2013. – №2 (22). – 13 с. – Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/negotiatsiya-kak-obrazovatel'naya-innovatsiya>. – Назва з екрану.
4. Философия для детей [Электронный ресурс] / Lotos Wiki. – Режим доступа: <http://ariom.ru/wiki/FilosofijaDljaDetejj/print>. – Назва з екрану.
5. Breen M. P., Candlin C. N. The essentials of a communicative curriculum for language teaching / M. P. Breen, C. N. Candlin // Applied Linguistics. – 1980. – #1 (2). – P.89-112.
6. Candlin C. N. Syllabus design as a critical process / C. N. Candlin // General English syllabus design / ed. by C. J. Brumfit. – Oxford : Pergamon Press and the British Council, 1984. – P. 29-46.
7. Cazden, C. A Pedagogy of Multiliteracy: Designing Social Future [Электронный ресурс] / Courtney Cazden, Bill Cope, Norman Fairclough, Jim Gee // Harvard Educational Review; Spring 1996; 66, 1; Research Library pg. 60. – Режим доступа: http://vassarliteracy.pbworks.com/f/Pedagogy+of+Multiliteracies_New+London+Group.pdf. – Назва з екрану.
8. Cope B., Kalantzis M. Multiliteracies: New Literacies, New Learning [Электронный ресурс] / B. Cope, M. Kalantzis // Pedagogies: An International Journal, Vol.4, 2009, pp.164-195. – Режим доступа: http://newlearningonline.com/_uploads/pedagogiesm-litsarticle.pdf. – Назва з екрану.
9. Looking at Instruction: Authentic Pedagogy [Электронный ресурс] // Comprehensive Regional Assistance Center Consortium – Region VI. – Issue No. 3, 1997. – Режим доступа: http://www.wcer.wisc.edu/archive/ccvi/pub/ReformTalk/Mar_97.pdf. – Назва з екрану.
10. Murdoch, K. Classroom Connections, Strategies for Integrated Learning / K. Murdoch. – Curtain Publishing, 1998.
11. Newmann F. M., Marks H. M., Gamoran A. Authentic Pedagogy: Standards That Boost Student Performance [Электронный ресурс] / Fred M. Newmann, Helen M. Marks and Adam Gamoran // Issues in restructuring schools. – Issue Report No. 8 – 1995. – Режим доступа: http://www.wcer.wisc.edu/archive/cors/Issues_in_Restructuring_Schools/Issues_No_8_Spring_1995.pdf. – Назва з екрану.
12. Productive Pedagogies. Classroom reflection manual [Электронный ресурс]. – The State of Queensland (Department of Education), 2002. – Режим доступа: <https://musghillss.eq.edu.au/Supportandresources/Formsanddocuments/Documents/prodped.pdf>. – Назва з екрану.

Рецензент

Галицька М. М.- к.пед.н.

Стаття надійшла до редакції 6.05.2015

СОВРЕМЕННЫЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ КОНЦЕПЦИИ ОБУЧЕНИЯ УЧАЩИХСЯ СТАРШИХ КЛАССОВ

Кузьменко Ольга Николаевна

младший научный сотрудник НИЛ освитологии

Киевский университет имени Бориса Гринченка, г. Киев

o.kuzmenko@kubg.edu.ua

Аннотация. Проанализировано интегрированный подход к педагогическим исследованиям в англоязычной научной среде; охарактеризованы современные педагогические концепции продуктивной и аутентичной педагогики, исследовательско-ориентированной педагогики, педагогики мультиграмотности.

Ключевые слова: продуктивная педагогика; аутентичная педагогика; исследовательско-ориентированная педагогика; педагогика мультиграмотности.

MODERN EDUCATIONAL CONCEPTS OF TEACHING OF SENIOR SCHOOL PUPILS

Olga M. Kuzmenko

senior researcher of Osvitology Lab
Borys Grinchenko Kyiv University, Kyiv
o.kuzmenko@kubg.edu.ua

Abstract. It is analyzed the integrated approach to the pedagogic researches in the English-speaking scientific community; it is characterized the modern pedagogical conceptions such as: productive pedagogy, authentic pedagogy, inquiry based pedagogy model and multiliteracies pedagogical model.

Keywords: productive pedagogy; authentic pedagogy; inquiry based pedagogy model; multiliteracies pedagogical model.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Lipman M. Philosophy in the curriculum / Ye. A. Kondrat'eva (transl.). – Retrieved from: <http://www.p4c.ru/487>
2. Mazur T. A. Modern technology of English learning («whole language») as integrative approach to the forming and development of the harmonious personality // Mezhdunarodnaja prakticheskaja konferencija «Lichnost' – Slovo – Socium». – Minsk : Institut predprinimatel'skoj dejatel'nosti, 2006. – Retrieved from: <http://pws-conf.ru/nauchnaya/lss-2006/373-psihologiya-literatury/8206-sovremennaya-tehnologiya-obucheniya-angliyskomu-yazyku-lyзык-kak-celoer-lwhole-languager--kak-celostnyy-podhod-k-formirovaniyu-i-razvitiyu-garmonichnoy-lichnosti.html>.
3. Privalova Ju. V. Negotiation as education innivation/ Ju. V. Privalova // Jazyk i kul'tura. – 2013. – №2 (22). – 13 pp. – Retrieved from: <http://cyberleninka.ru/article/n/negotiatsiya-kak-obrazovatel'naya-innovatsiya>
4. Philosophy for children / Lotos Wiki. – Retrieved from: <http://ariom.ru/wiki/FilosofijaDljaDetejj/print>
5. Breen M. P., Candlin C. N. The essentials of a communicative curriculum for language teaching / M. P. Breen, C. N. Candlin // Applied Linguistics. – 1980. – #1 (2). – P.89-112.
6. Candlin C. N. Syllabus design as a critical process / C. N. Candlin // General English syllabus design / ed. by C. J. Brumfit. – Oxford : Pergamon Press and the British Council, 1984. – P. 29-46.
7. Cazden, C. A Pedagogy of Multiliteracy: Designing Social Future / Courtney Cazden, Bill Cope, Norman Fairclough, Jim Gee // Harvard Educational Review; Spring 1996; 66, 1; Research Library pg. 60. – Retrieved from: http://vassarliteracy.pbworks.com/f/Pedagogy+of+Multiliteracies_New+London+Group.pdf . – Назва з екрану.
8. Cope B., Kalantzis M. Multiliteracies: New Literacies, New Learning / B. Cope, M. Kalantzis // Pedagogies: An International Journal, Vol.4, 2009, pp.164-195. – Retrieved from: http://newlearningonline.com/_uploads/pedagogiesm-litsarticle.pdf.

9. Looking at Instruction: Authentic Pedagogy // Comprehensive Regional Assistance Center Consortium – Region VI. – Issue No. 3, 1997. – Retrieved from: http://www.wcer.wisc.edu/archive/ccvi/pub/ReformTalk/Mar_97.pdf. – Назва з екрану.
10. Murdoch, K. Classroom Connections, Strategies for Integrated Learning / K. Murdoch. – Curtain Publishing, 1998.
11. Newmann F. M., Marks H. M., Gamoran A. Authentic Pedagogy: Standards That Boost Student Performance / Fred M. Newmann, Helen M. Marks and Adam Gamoran // Issues in restructuring schools. – Issue Report No. 8 – 1995. – Retrieved from: http://www.wcer.wisc.edu/archive/cors/Issues_in_Restructuring_Schools/Issues_No_8_Spring_1995.pdf.
12. Productive Pedagogies. Classroom reflection manual. – The State of Queensland (Department of Education), 2002. – Retrieved from: <https://musghillss.eq.edu.au/Supportandresources/Formsanddocuments/Documents/prodped.pdf>.